

anketa

Převážnou část obsahu předkládaného čísla tvoří domácí i zahraniční příspěvky zaměřující se nad změnou role knihovníků v blízké budoucnosti. V této souvislosti jsme se rozhodli požádat některé z nich o zamyšlení nad podobně formulovanou anketní otázkou. Z 35 oslovených nám své odpovědi zaslalo 16. Došly příspěvky různé: od krátkých po obsáhlejší, od osobních letmých pohledů až po odborně zaměřené články.

Jsme přesvědčeni, že přelom století/tisíciletí je důvodem k zamyšlení nad změnami, které odbornou knihovnickou obec očekávají, a že četba následujících příspěvků může i Vás přimět k přemýšlení o dalším osudu naší profese.

Jak dnes, na přelomu tisíciletí, vidíte budoucí roli knihovníka/informačního pracovníka?

● *Otázka o podobě profese tradičně zvané knihovník byla oprávněná vždy v okamžiku proměny způsobu záznamu lidského myšlení a jeho nosiče. K tomu však v průběhu historie docházelo zřídka, a ostatně – velmi jednoduše řečeno – proměna spočívala ani ne tak v samotném obsahu toho, co se od knihovníka očekává, jako spíše ve stále se prohlubující profesionalizaci, specializaci jeho činnosti a v neobyčejně rostoucí škále jeho znalostí a dovedností. Dnes se nám však zdá, že je na místě dokonce položit otázku i nad vlastní existencí knihovnického povolání jako takového. Už proto, že prožíváme právě tuto dobu jako moment přelomu do té míry, že jakoby právě jen proměna, a nikoli to, o co usilujeme, byla cílem sama o sobě. A hlavně: „písmenka nám utekla z knih“ a začala žít v neuchopitelném digitálním prostoru, aby se organizovala do pomyslných útvarů majících k něčemu natolik trvalému, co by sneslo označení „nosič“, byť by to byly jen denní noviny, nesmírně daleko.*

I když je zřejmé a nepopíratelné, že důsledky éry, kterou prožíváme, předčí svým dosahem ty, které následovaly po vynálezu Gutenbergově, přesto se osobně domnívám, že teorie absolutní a hlavně náhlé proměny celého informačního prostředí se vším, co k němu patří, je tak trochu módní a přehnaná. Pragmaticky vzato, produkce „klasických“, papírových dokumentů nejen že neklesá, nýbrž poměrně rychle roste, a zrovna tak zájem o služby knihoven. Aniž se zde budeme zabývat příčinami, anebo tím, jak se proměňuje struktura a obsah těch produkovaných dokumentů, můžeme konstatovat, že tomu tak jistě bude ještě po desítky let. Povolání knihovníka (na tradičním názvu ovšem netrvám) jistě bude mít i nadále své důležité, spíše čím dál tím důležitější místo. Ne ovšem proto, že stále asi bude dost „papíru“ v knihovnách, ale hlavně pro to, čím se vlastně povolání knihovníka profiluje: je to ten, kdo

zaznamenané a publikované poznání, vědění a prožitky umí shromáždit, uspořádat, zachovat a druhým zpřístupnit. Bude toto umění snad někdy pro lidskou společnost nepotřebné? A jak bude to povolání vypadat, o tom je snad možno říci zase jen to celkem banální, co bylo řečeno výše: proměna bude záležet ani ne tak v samotném obsahu toho, co se od knihovníka očekává, jako spíše ve stále se prohlubující profesionalizaci, specializaci jeho činnosti a v neobyčejně rostoucí škále jeho znalostí a dovedností. Jednoho k tomu bude zapotřebí čím dál tím naléhavěji: systematické sebereflexe oboru, schopnosti, ba dovednosti proměňovat se a odpovídat na očekávání na nás kladená.

Vojtěch Balík
Národní knihovna ČR

● *Jeden z mých kolegů, který přišel do naší knihovny jako řidič bibliobusu, studuje dálkově UISK FF UK. Při našem předvánočním rozhovoru mi s radostí sdělil, že nastala chvíle v jeho studiu, kdy si mohl vybrat, zda chce studovat informatiku či knihovnictví. On se s naprostou samozřejmostí rozhodl pro knihovnictví a to proto, že je to krásná práce.*

Znovu jsem si uvědomila, jak mnozí z nás nechtěli být knihovníky, ale informatiky, informačními pracovníky či něčím jiným. Proč? Vždyť knihovník je ten, kdo pracuje v knihovně a měl by v jedné osobě naplňovat ne obě, ale ještě mnohem víc. Měl by být tím, kdo naplňuje právo občanů na informace ať už z jakýchkoli zdrojů a musí se všemi dostupnými informačními technologiemi umět pracovat. Tím, kdo specifickými prostředky naplňuje právo na trvalé vzdělávání a poznávání, zprostředkovává přístup ke kulturnímu dědictví národa, ke světové kultuře, umění, podporuje zájem o četbu, komunikuje s lidmi, chápe potřeby uživatelů, je přístupný novým myšlenkám, metodám práce a mohla bych pokračovat. Není to málo, co bychom od knihovníka chtěli, dokáže-li to splnit, nemám žádnou starost o jeho budoucnost, čili ani o budoucnost této profese, i když zůstaneme u názvu knihovník.

Ještě bych zmínila jiný pohled na zadané téma – personál, čili knihovníci, jsou nejdůležitějším prvkem ve službách každé veřejné knihovny a to ne proto, že výdaje na jejich mzdy bývají obvykle největší položkou rozpočtu. Jen knihovník může dokázat, aby knihovna byla provozována profesionálně a stejně profesionální byly její služby. Jen taková knihovna si uchová právo na existenci, jen takový knihovník uspěje i v budoucnosti.

Anna Bimková
Městská knihovna v Praze

● *Mnozí respektovaní odborníci tvrdí, že to nebyl objev dynamitu, elektřiny, jaderné energie, ba ani počítačů, ale vynález knihtisku, který nejvíce ovlivnil charakter 2. milénia. Nás knihovníky může těšit, že díky tomuto objevu*

tisíciletí máme regály plné zábavných i poučných knih a svázaných časopisů a můžeme je nabízet našim uživatelům. Objevy ve 20. století, a to především z jeho konce, však naznačují, že se knihovník nemusí obávat o jednotvárnost své práce. Moderní nosiče informací jako CD, CD-ROM, DVD-ROM určitě nebudou posledními konkurenty (a vhodnými doplňky) knih. Knihovník se bude muset tyto i další nosiče, které budou objeveny na začátku 3. tisíciletí, naučit katalogizovat, naučit se s nimi pracovat a především dokázat využívat informace na nich uložené.

Já osobně vidím v současné době největší problém knihovníka a informačního pracovníka v jeho (ne)schopnosti přijímat to množství informací, které se objevuje na tradičních i moderních nosičích a k němuž má přitom snazší přístup než jiné profese. Před několika desetiletími nám stačilo sledovat jednu rozhlasovou a jednu televizní stanici, přečíst jeden deník, sledovat časopis 100+1 zahraničních zajímavostí a několik odborných titulů a měli jsme pocit, že jsme dostatečně informováni. Nyní kromě těchto tradičních zdrojů nesmíme opomíjet informace, které je možno získat prostřednictvím internetu, musíme být přihlášení do řady elektronických konferencí a přitom stále máme pocit, že tempu dostatečného informování nestačíme.

Knihovník a informační pracovník nového tisíciletí musí počítat s tím, že množství zdrojů poroste, musí hledat efektivní způsoby, jak třídit podstatné informace od balastních. Jeho roli vidím v tom, že bude schopen selekce informací, jejich analýzy a srozumitelného předávání uživatelům. K dispozici však bude mít kvalitní programové prostředky. Na druhou stranu mu ubude manuální práce s nosiči informací, jeho zaměstnání se stane sedavějším. Ztráty kontaktu s uživatelem, i když v budoucnu více zprostředkovaného pomocí mobilu či počítače, se obávat nemusí.

Aleš Brožek
SVK Ústí nad Labem

● Předvídaní čehokoli je obtížné a riskantní, jeho výsledky nejisté. Proto odpovídám na položenou otázku s optimistickou vírou, že moudrost udrží na uzdě další vědeckotechnický rozvoj, že člověk nezničí vlastní kulturu flagrantním porušením ekologické rovnováhy a že neztratí svou kontrolu nad počítači a jejich sítěmi. A také, že se podaří postupně uskutečňovat vizi učící se společnosti, jejíž součástí je také idea celoživotního vzdělávání.

Ve své odpovědi se soustředím pouze na veřejně přístupné knihovny (dále jen knihovny), které se ovšem stávají stále zřetelněji informačními centry.

Vyjdu z jejich společenské funkce staré již několik tisíc let. Je to funkce uchování a zprostředkování znakově, tj. textově, obrazově nebo hudebním zápisem zaznamenaných znalostí, zkušeností, příběhů a prožitků. Jde o funkci zajišťující kontinuitu lidské kultury. S přibývajícím nárůs-

tem této „společenské paměti“ a s potřebou vzdělanosti roste význam této sociální funkce.

Přibližně do začátku 20. století měly knihovny spolu s archivy v plnění této funkce téměř výsadní postavení. Ve století dvacátém se však stále více podílely na jejím naplnění s jinými institucemi a prostředky. Postupně se objevily film, rozhlas, televize, počítač, multimedializace, internet, na obzoru je interaktivní televize atd. Rostou možnosti vyvolávání informací z počítačů a jejich sítí na pracovištích a v domácnostech.

Za těchto okolností může knihovna na počátku 21. století (příliš dále nedohlédneme) přežít zejména za těchto podmínek:

1. Zachová-li si své veřejnoprávní postavení, tj. nepodlehne-li stranickosti, ale současně také nebude-li ve své činnosti lhostejná k základním lidským hodnotám, společenským problémům a rozporům. Jinak řečeno: zachová-li si úroveň kulturního zařízení. V tom je její postavení obdobné veřejnoprávnímu rozhlasu a veřejnoprávní televizi.
2. Bude-li schopna v rámci svých možností využít všech prostředků informačních technologií, které se jí pro její činnost nabízejí.
3. Dokáže-li vytvořit účelově a esteticky přitažlivé prostředí jak pro soustředěné studium, tak pro tvůrčí setkávání nejrůznějšího druhu.

Teprve za předpokladu splnění těchto tří podmínek lze hovořit o základní roli knihovníka v blízké budoucnosti. Vidím ho především jako **partnera, rádce, konzultanta a učitele čtenářů a uživatelů knihoven**. Plnění této role ovšem vyžaduje od knihovníka značné komunikativní schopnosti, umění porozumět a naslouchat lidem, mít je rád a také porozumět tomu, jak člověk poznává. Orientovat se v rostoucí záplavě informačních zdrojů a pramenů vyžaduje schopnost myslet v širších souvislostech, porozumět současnému dění ve společnosti. Proto jsem přesvědčen, že vysokoškolské vzdělání knihovníka vyžaduje kromě osvojení si „knihovnického řemesla“ (metodik, technologií, pravidel, norem atd.) také prohloubené vzdělání společenskovední a jazykové a také orientaci v současných filozofických směrech a strategiích, které usilují o řešení základních rozporů ve společnosti. Máme, bohužel, mnoho knihovníků, a to i s titulem PhDr., kteří zůstávají ve svém myšlení a konání jen na úrovni „knihovnického řemesla“. To však postupně ve stále větší míře nahradí počítač.

Jiří Cejpek
ÚISK FF UK

● (Termín „informační pracovník“ opomínám jako obecné a vágní označení pro kohokoliv, kdo pracuje s informacemi, a to je v dnešní „informační společnosti“ snad každý občan. Navíc mi jeho připojení za termín „knihovník“ často připadá jako jistý alibismus, kdyby to snad s knihovnicí nedopadlo dobře.)

Vývoj profese knihovníka za posledních 10 let mne naplňuje optimismem i v pohledu do budoucna. Bouřlivý nástup informačních technologií do praxe knihoven částečně pomohl i k vyšší prestiži knihovnické profese v naší společnosti a otevřel tak knihovníkům novou šanci „k přežití“.

Od knihovníků dnes společnost očekává, že pomohou svým uživatelům zvládat počítačovou a informační gramotnost.

Aby knihovník mohl obstát v konkurenčním prostředí „učící se společnosti“ musí se stát učitelem i studentem zároveň. Jeho přeměna na učitele, školitele a konzultanta práce s informacemi předpokládá jeho celoživotní vzdělávání.

Dnes se hranice mezi učitelem a studentem postupně ztrácí, jak se oba tyto články vzdělávacího procesu především v anglo-americkém světě vzájemně obohacují, doplňují a prolínají až k jejich výměně rolí.

Profesionální knihovník byl již dříve svou náplní pedagogem učícím čtenáře hledat informace v knihách a časopisech. Dnes jen přibýly nové zdroje – elektronické informace a nové metody jejich zpracování a využívání. Knihovník musí první zvládnout nové přístupy informačních technologií, aby je mohl využívat při vyhledávání. Čím dříve to každý z nás pochopí a vezme svou profesní budoucnost do vlastních rukou, tím méně se musí obávat budoucnosti.

Přála bych si zůstat i v budoucnu knihovnicí a pracovat ne v informačním centru, ale v knihovně, jejíž funkce a úkoly se podstatně změní.

Denně kolem sebe dnes slyšíme, že „jedinou jistotou v tomto nejistém světě je změna“ a ta se nevyhne ani profesi knihovníka. Podle mého názoru se musí změnit především tyto tři oblasti:

- vzdělávání knihovníků – změna formy i obsahu školního i mimoškolního vzdělávání
- pracovní náplň knihovníků – souvisí s přeměnou tradičních knihoven na moderní knihovny, kde profesionální knihovník učí uživatele pracovat s klasickými i elektronickými informacemi
- osobní přístup knihovníka ke své práci i profesnímu rozvoji – změna přístupu a vědomí vlastní zodpovědnosti za svůj profesní růst, osvojení si „intelektuální zvědavosti“ a z ní plynoucí radosti učit se nové věci a tím mít i radost z práce.

Pavla Kánská

Knihovna Masarykovy univerzity v Brně

● Jsem přesvědčena, že bude velmi významná a já ji vnímám ve třech rovinách pohledu:

1. ve vztahu k uživatelům

- informační odborník zvládající záludnosti používané techniky
- spolehlivý prostředník a průvodce labyrintem informací
- trpělivý rádce a pomocník laiků, začátečníků a váhajících
- vlídná „vrba“ pro všechny, kteří trpí nedostatkem komunikace

2. ve vztahu ke zřizovateli a obci

- nepřehlédnutelná autorita společenského života v místě
- vnímavý partner
- propagátor nových myšlenek a trendů
- iniciátor pozitivní změny

3. ve vztahu k profesi

- aktivní účastník profesních diskusí i spolkového života
- orientovaný pracovník schopný obhajovat a prosazovat profesní záležitosti

Milena Kodýmová

Městská knihovna Jindřichův Hradec

● S odstupem času smekám před svými rodiči, kteří mi volbu stát se knihovníkem nerozmlouvali, když jsem se přihlásil ke studiu na střední knihovnickou školu. A tak jsem celý život dělal, co mne bavilo, i když jsem pro to stále musel něco dělat, rozšiřovat svůj záběr činnosti i studia. I teď platí, že každý nemůže být podnikatelem, a tak kdo se dá na práce v humanitních oborech, nestane se brzy milionářem. Ono to ani v té soutěži televize Nova není snadné.

Myslím, že se prestiž knihovnického oboru v posledních deseti letech podstatně změnila, a to v jeho prospěch. Přispěly k tomu zvýšení potřeby informací v souvislosti se změnami a rozšiřováním studia na vysokých školách, automatizace knihovnických procesů, financování a rozvoj grantového systému, podstatné navýšení prostředků na informační zdroje a jistě i investice do prostředí včetně výstavby účelových budov středních a velkých knihoven.

Anketní otázka je taková obligátní. Knihovnická činnost spočívá především v úrovni poskytovaných odborných služeb. To si vyžaduje univerzální vzdělání na straně jedné, avšak na druhé straně pracovníky, kteří se vidí ve své specializaci. Leccos si již bez informační odborné činnosti nelze představit. Nezůstávají však informační odborní pracovníci příliš v anonymitě?

Jaromír Kubíček

Moravská zemská knihovna Brno

● Profil knihovníka a informačního pracovníka se formuje pod tlakem překotných změn. Uživatelská veřejnost má (a bude mít stále širší) přístup k internetu, zná jeho nepřeberné informační možnosti. Přístup do našich a zahraničních elektronických katalogů zvětšuje informovanost o literatuře. Uživatelé vědí o fulltextových databázích a žádají z nich výstupy.

Ve využívání ICT (informačních technologií) se knihovníci a informační pracovníci musí stát naprostými profesionály. Nesmí se spoléhat na soběstačnost uživatelů, jinak zcela ztratí svou autoritu. Pokud občas sledujeme např. amatérismus v elektronické konferenci KNIHOVNA, je zřejmé, že je co dohánět. V žádném případě si však nepředstavuji, že by se z knihovníků v budoucnu stali tech-

nokrati bez výrazné humanitní dimenze. Měli by být vzdělanými kultivovanými lidmi s komunikativními dovednostmi.

Další rys, který by se do profilu knihovníka a informačního pracovníka měl stále intenzivněji promítat, je schopnost práce v týmu. Většinou automatizace knihovnických procesů je tím tmelem, který sdruží nejschopnější pracovníky bez ohledu na jejich konkrétní zařazení. Zpracovávání projektů a jejich realizace je také oblastí, na které se často podílejí pracovníci různých útvarů. Při zachování principu subordinace se duch týmové práce bude stále více prosazovat. Je to svým způsobem „hosená rukavice“ vedoucím pracovníkům, která by je měla motivovat k permanentnímu vzdělávání.

Silící tendenci představuje specializace. Pryč jsou časy, kdy za nemocného pracovníka u výpůjčního pultu nebo v informační službě mohl zaskočit kolega z jiného oddělení. Je to vlastně také určitý projev týmové práce, kde role jsou vymezeny odborným zaměřením.

V budoucnu zřejmě bude narůstat obtížně řešitelný paradox – čím menší knihovna, tím vyšší nároky na pracovníky, protože budou muset zvládnout více odborností. Tento jev koresponduje s tím, že už dnes je „knihovna s jedním pracovníkem“ závažný pojem, za nímž je např. v Německu bohatá odborná literatura.

Marie Nádvořníková SVK Olomouc

● Osobně mám vizi takové role na rozhraní realistického pohledu a mírného optimismu. Víze bude pochopitelně souviset s tím, jak se bude utvářet budoucí role informačních institucí a knihoven, jaký prostor a jakou přirozenou a odbornou autoritu si vybudou a obhájí ve velké konkurenci subjektů tlačících se na informační (či znalostní?) trh. Budoucí období se stane prostředím, které bude globalizované, konkurenční, věrme, že demokratické a „neorwellovské“ – tedy nesledované „velkým bratrem“, ovlivňované digitální ekonomikou, ale také informačně značně nepřehledné dané přirozenou liberalizací informačních toků všeho druhu a směru. „Anarchizace“ (mj. termín tzv. knowledge managementu) informačního prostředí není však přijatelnou vizí pro lidstvo. Domnívám se, že právě nároky na přehlednost a minimalizaci chaosu informačního prostředí a nám dobře známé „umění a vědu“ informace vytvářet, analyticky a syntetizovaně zpracovat, dlouhodobě uložit a efektivně vyhledat (starý dobrý informační cyklus) poskytnou ve všech těchto fázích velký prostor pro stávající profese informačních specialistů, ale zejména pro moderní modifikace těchto profesí, a také pro nové, dosud třeba nepředvídatelné a nepochopitelné. „Společnost založená na znalostech“ bude vyžadovat vzdělané informační experty („knowledge workers“), kteří se notně nemusí rekrutovat jen z „našeho“ prostředí, ale budou rovněž přicházet z jiných profesních koutů rozmanitého informačního sektoru. Na první pohled to nemusí být totožné a příjemné s klasickým chápá-

ním naší profese. Je záhodno unést představu, že se informační a znalostní prostor stane (jako, že se už stal!) konkurenčním i zároveň kooperujícím, synergickým pro mnoho informačních profesí a subjektů. Na místo knihoven a informačních institucí se již teď (a hlavně konečně, že i u nás, protože dlouho jsme na to čekali, až si budeme jen ukazovat, co chceme za systém) chystají subjekty dravého informačního průmyslu, producenti dat a informací a údajně také znalostí, dále jejich „agregátoři“ (chce se mi říci, že občas i predátoři, jak sledují jejich fúze v tematicky různých oborech), informační prostředníci, kteří by knihovny docela rádi i neviděli, ale zatím se jim do cesty příliš nepletou, tak je tolerují. To není vůbec špatný stav věci. Naopak – to je velmi optimistické, neboť informační instituce a knihovny se pro tuto chvíli stávají partnery – pro obchod, služby, profese. Jsou to ony, které vlastně mohou dále nabídnout uživatelům informační bohatství těchto producentů a agregátorů. A také často jediní, kteří jsou schopni za uživatele (tj. zákazníky) „zaplatit útratu“ (viz dnešní licence a „konsorciální“ přístupy k informacím, které si jednotlivec nemůže finančně dovolit a ekonomicky silné podniky se tváří netečně). Je to symbióza obchodu informací a zároveň krásného a humanistického poslání zpřístupnit informace. Trpí-li někdy obor nedostatkem sebevědomí, pak věřte, že současné dobře vybavené knihovny a informační instituce (a je jich hodně), vzdělání informační profesionálové dobře se v těchto „studnicích“ informací pohybuje (a je jich hodně), schopní navigace, rady a koncepce, jsou obchodním partnerem oněm agregátorům, producentům a informačním centrům, jsou jejich privilegovaným zákazníkem. Pro stát, klade-li ovšem důraz na vzdělanost, vědu a kulturnost, je to zase kvalifikované prostředí, kde se může projevat informační a kulturní politika státu. Pro uživatele je pak taková „informační studnice“ nepostradatelná pro úspěšné naplnění informačních potřeb nebo kulturních zážitků. Tedy knihovna a informační instituce je dle tohoto přirovnání ve středu zájmu. Hýčkaná role a perspektivní, ale nesmí se zapomenout na to, že centrem veškerých informačních služeb není knihovna nebo informační instituce, ale uživatel = zákazník. Knihovna se má v době éry znalostí chovat „proaktivně“ (rozhodně přijatelnější slovo pro knihovníky než „tržně“). Tato rovnováha potom vytvoří a již vytváří krásné podmínky pro rovnocenné „obchodní“ jednání, respektování a soužití na tomto informačním trhu. Všechno bude třeba naplnit dalším nezbytným článkem „éry znalostí“, a tím je lidský potenciál. Tato doba bude náročná na kvalifikaci a rekvalifikaci pracovní síly v našem oboru, pojem „učící se organizace“ nabude konkrétních významů i v našem prostředí. To neplatí jen pro sektor veřejně-právní, ale i soukromý, kde diverzifikace informačních profesí bude ještě rozmanitější a pružnější, pochopitelně přizpůsobená marketingovým výstupům, které se nemohou čekat od humanistických vizí knihoven jako přirozených „studnic lidského poznání“. Lidský faktor může však být také tou největší slabinou informačních institucí a knihoven, který zapříčiní, že informační specialista a knihovník neobsadí v pomyslném vlaku „informačního trhu“ 1. vlakovou třídu s místenkou, kde bude konverzovat s dámami

a pány z jiných koutů informačního sektoru, ale bude se hádat o místo ve třídě 2. Nevyžívám se v prohnanosti a mazanosti, rozporuplnosti, někdy i bezohlednosti německého prozaika a dramatika Bertolta Brechta, ale některé jeho hry mne zajímaly a zajímají. Pokusil bych se však najít příležitost a přirovnání v jednom jeho výroku: „Obtíže hor leží za námi, před námi leží obtíže rovin.“ Tak vidím roli dynamické a expandující informační profese, roli různými programy a projekty vybavených a na zajímavou startovní čáru postavených knihoven a pochopitelně i roli informačního vzdělání, na kterém je mi ctí a dobrodružstvím se podílet, a to vše viděno očima v pátek dne 12. ledna 2001 přesně ve 20.00, pár desítek hodin po několika napsaných a absolvovaných oponenturách různými řešiteli a nositeli naplňovaných projektů Programu LI – Informační zdroje pro vědu a výzkum, či jiného programu – *Infra 2*, kdy jsem si ještě více uvědomil, že knihovny a informační instituce 21. století jsou komnatami pokladů zvanými informace a znalosti a naše profese „klíčníkem“.

Richard Papík
ÚISK FF UK

● Domnívám se, že povolání knihovnické prošlo dramatickým vývojem. Po desetiletí, možná po staletí stačilo k úspěšnému vykonávání povolání knihovníka vystudovat příslušný obor, ať už na univerzitě či na střední škole, a získané znalosti umožnily výkon povolání celoživotně. Tato praxe je však již nenávratně pryč.

Do knihovnictví vtrhly obdobně jako do jiných profesí informační technologie, které nutí k neustálému zvyšování znalostí a dovedností k jejich užívání. Zvládnutí nového softwaru přinášejícího především vyšší kvalitu naší práce a často i její urychlení vyvolává mnohdy euforii. A což teprve odstranění komunikačních bariér! Záplava informací z celého světa zahltila společnost. V této skutečnosti spatřuji právě pro knihovníky a informační pracovníky obrovskou šanci. Mohou to být právě oni, kteří usměrní (v pozitivním smyslu slova) lidské tápání. Mám na mysli jednak orientaci knihovníků ve vyhledávacích a informačních portálech, ale také vlastní tvorbu garantovaných informačních pramenů.

Idea Obecné digitální referenční služby poskytované v informační síti renomovaných knihoven na světě, na jejíž realizaci se začíná pracovat, přinese jistě lidstvu pokrok. Umožní oddělit zrna od plev, nabídnout zájemcům z řad vědeckých pracovníků či nejširší veřejnosti skutečně prověřené a systematicky budované databáze.

K takto náročnému úkolu samozřejmě potřebujeme knihovníky bystré, vzdělané, připravené na celoživotní učení, kteří jsou si vědomi, že profese knihovnická zdaleka není jen rutinním zaměstnáním.

Lea Prchalová
SVK Ostrava

● Myslím, že role uvedených profesí bude spočívat v efektivním zprostředkování relevantních informací uživatelům. Ať už v klasické knihovnické nebo v informační

profesi se činnosti rychle přesouvají do oblasti informačních technologií. Knihovník i informační pracovník je musí umět co nejlépe ovládat, aby mohl zprostředkovat uživateli co nejrychleji a nejkompletněji jeho požadavky.

V dnešní době lze prakticky všechny knihovnické činnosti provozovat prostřednictvím počítače a síťového prostředí – od akvizice, katalogizace, přes MVS, DDS až po rezervační systém dokumentů.

Obdobně je to i v informační sféře – dnes již není problémem sehnat téměř jakoukoliv informaci. Role informačního pracovníka spočívá spíše ve vytrídění požadovaných informací ze zmeti reklamy a komerčních prezentací a v následném prověření jejich dostatečné věrohodnosti.

Poslední rolí obou profesí (ne však významem) je propagace potřebnosti vlastní práce a neustálá a vytrvalá výchova uživatelů. Zbytečná bude naše snaha zvyšovat obslužný komfort knihovnických služeb či přístupu do rozsáhlých databází, když je uživatelé z nevědomosti nebo pohodlnosti nebudou umět nebo chtít využívat.

Ke všem výše zmíněným úkolům je již nová generace studujících knihovnických i informačních profesionálů vedena. Jen nejvyšší profesionalita nás udrží (případně zvedne) na prestižní úrovni, kterou si zasloužíme. Věřme, že se naplnění této role dnešním i budoucím knihovníkům/informačním pracovníkům podaří!

Svatopluk Rieger
Univerzita Palackého, Olomouc

● Vážení, kdybychom věděli, jak budou vypadat v budoucnosti knihovny, hned bychom dovedli na danou otázku odpovědět. V současnosti to ale nevíme, takže většinou i tápeme při pokusech o definici své vlastní budoucí role.

Představíme-li si však ve své informační práci příchod elektronické knihovny například jako přechod od dřívější vesnické prodejny bývalé Jednoty k současnému Hypermarketu, můžeme si alespoň domyslet jeden z hlavních úkolů budoucího knihovníka/informačního pracovníka – nedopustit, aby jeho konzumenti informací na jedné straně trpěli přílišnou informační dietou až mentální anorexií a na straně druhé zase propadli informační bulimii. Cesta k tomu podle mého názoru vede přes dokonalé zvládnutí stále nových a ještě novějších informačních technologií (pro hodně z nás jsou SGML, HTML, XML, PDF, OCR a další stále ještě jen jakási kabalistická znaménka) a přes naši aktivní účast při tvorbě a uplatňování moderních metainformačních a znalostních systémů, jak o tom ve skvělém překladu kolegy Antonína Vítka podrobněji hovoří Andrew Hardie ve svém článku „Knihovník budoucnosti – úředník nebo autor?“ (<http://www.cts.cuni.cz/vesmir>).

Karel Sosna
Parlamentní knihovna

● Moje odpověď by mohla být velmi stručná: kdybychom nevěřili v budoucnost povolání a instituce, sotva bychom usilovali o postavení nové velké knihovny. Ale tak jedno-

duše to bohužel nevidím a přiznám se, že je to otázka, která mne stále pronásleduje a stále se snažím dopátrat určitější odpovědi. Docela jistě se budou odpovědi – a zejména argumentace – lišit podle toho, máme-li na mysli knihovnu národní s její zřejmou rolí garanta trvalého uchování, knihovnu „veřejnou“ ve smyslu „public library“ nebo knihovnu vědeckou. Naposledy jsem spolu s knihovníky – experty ze sedmi zemí o problému budoucnosti zejména vysokoškolských knihoven diskutoval krátce před tím, než jsem musel svůj příspěvek odevzdat. Ani tato debata nevedla – jak se dalo očekávat – k jednoznačné odpovědi, nicméně některá východiska se – zdá se – potvrzují. Rozhodně knihovna za několik let nebude stejná jako dnes. Podíl dokumentů dostupných na Síti vzroste tak, že – zejména v technice a v přírodních vědách – bude v elektronické podobě k dispozici téměř všechno aktuální, co uživatelé od knihovny žádají. To, co bude přece ještě potřeba vyhledat v tradičních fondech, bude rovněž možné na požádání doručit elektronicky. Zcela stranou ponechávám otázku, jakým způsobem bude tato totální „elektronizace“ financována, ač je jasné, že bude třeba najít modely dovolující „udržitelný rozvoj“. Dnešní trendy vedou do slepé uličky: několik málo renomovaných vydavatelů usiluje o to, trh zcela hegemonizovat, slabší vytlačit a veškeré prostředky knihoven – neboť prakticky nikdo jiný jejich produkci nekupuje – získat pro sebe. Hlavním smyslem publikování přestává být vědecká komunikace; stále zřejměji jde o to „být publikován“ a – ještě důležitější – „být citován“, a tak „získávat body“ potřebné pro udělení vědeckých hodností, cen a grantů umožňujících pokračovat v práci [Šilhánek, 1999]. Potřeba rychlé vědecké komunikace, která – připomeňme si – vedla ke vzniku webu, však zůstává. Vzhledem k rostoucí specializaci a fragmentaci výzkumu je uspokojována v úzkých virtuálních společenstvích komunikujících po Síti, v elektronických konferencích či prostřednictvím vysoce specializovaných serverů. Syntetických děl kodifikujících základy či nově je postulujících rovněž přibývá: otázkou zůstává, zda jde o růst objemu informací, nebo o jejich rozměňování.

Nač tedy stavět knihovny? Důvodů se zdá být několik. Přednosti textu v digitální podobě jsou zjevně zejména z hlediska jejich možného dalšího zkoumání či jiného zpracování. Na druhé straně papír – zejména pochází-li z „před-kyselého“ období – je stále trvanlivým a levným médiem pro uchovávání dokumentů. Papír je také snadněji přenosný a dá se z něj studovat v tramvaji i v posteli s nulovou energetickou náročností, dají se na něj snadno čmárat poznámky, a když je nejhůř, dá se vztekle zmačkat do koule a mrštit do koše, dá se z něj složit vlašťovka, dá se spálit i spolknout. Ano, jsme na papír pár století zvyklí, ale možná své zvyky rychle změníme, dokáží-li nová média papír nahradit v celé jeho mnohostrannosti. Převést milióny titulů do digitální podoby bude finančně náročné nejen ve fázi digitalizace, ale dokud nebudou k dispozici vskutku velkokapacitní ukládací média ještě více v – nikdy nekončící – fázi trvalého uchovávání. I když jednoho dne bude „vše, co potřebujeme“ k dispozici v digitalizované podobě, nejsem si jist – a existují studie tuto

mou pochybnost sdílející: ergonomie studia z „papíru“ je podle nich jen těžko dostižná – zda budeme studovat z obrazovky (i když bude již mít rozměr a podobu paperbacku) anebo z papírových kopií, které si můžeme před sebou rozložit po stole a nahlížet do nich „paralelně“ namísto „sekvenciho“ přístupu k obrazovce či oknům na ní. Knihovna tak bude místem koncentrace, kde je vše potřebné po ruce, kde panuje soustředěná pracovní atmosféra a kde jsou k dispozici ochotní knihovníci schopní poradit ne už jen, jak se hledá v katalogu, ale co nového v oboru mého zájmu knihovna má i nemá, kde na Síti existuje na dané téma zajímavý pramen či konference. Dnes již není myslím sporu o tom, že knihovníci se budou muset radikálně změnit, nechtějí-li jako druh vymřít [Uhlíř, 2001], a zase bezpochyby záleží na tom, mluvíme-li o knihovnicích v „public“ nebo „research“ knihovně. Přesvědčení, že ještě dlouho to budou lidé a ne počítače, kdo budou vytvářet „přidanou hodnotu“ k dokumentům existujícím at' již na polici v knihovně reálné, nebo kdesi v síťové knihovně virtuální, čerpám z toho, že počítače ještě dlouho nebudou schopny skutečně porozumět textu. Fulltextové prohledávání je vcelku triviální, na statistickém hodnocení založená operace, i když počítač zvládne i českou gramatiku, k porozumění je ještě strašně daleko. Porozumění přeci vzniká až v interakci struktury toho, co mi říká text, se strukturou, kterou mám ve své nahromaděné znalosti. Jak to člověk dělá, nevíme. Zda a kdy to budeme umět namodelovat, nevím. Chopí-li se tedy této příležitosti, mají knihovníci před sebou ještě dlouhou budoucnost. Kromě toho knihovna nejspíš i nadále zůstane místem setkávání a skupinové práce či „jen“ diskuse, nebo dokonce jen poslakování a čekání na setkání s kamarády či hezkými kolegyněmi (gender-minded čtenářky si laskavě sex obrátí). Univerzité se za Husových časů říkalo „učené hádání“ a tento sociální aspekt, kdy nejde jen o to dostat do hlavy sumu znalostí, ale vyvodit z nich své závěry a ty v „hádání“ v komunitě prezentovat a obhájit, ten podle mého soudu nelze virtuální realitou beze zbytku nahradit. Jak říká Paul Lukez: „A hlavně, role knihovny jako symbolu kulturních a společenských hodnot zůstane zachována. Jsme společenská stvoření a potřebujeme být vnímáni jako členové větší skupiny; to nám dodává sílu a posiluje náš smysl pro pospolitost. Společnost založená výhradně na virtuálních on-line komunitách nemůže skončit jinak než jako virtuální a zbavená své podstaty. Knihovny – vedle jiných institucí – odpovídají naší niterní lidské potřebě společenství v mlžném éteru kyberprostoru.“ [Lukez, 1997].

Je to málo? Je to dost? Těžko říci. Jisté je, že se knihovny i v nejpokročilejších zemích stále staví.

Literatura:

- LUKEZ, Paul. Whither://multi-media.(cyber).libraries? In: BRAWNE, Michael. Library Builders. London: Academy Editions, 1997.
- ŠILHÁNEK, Jaroslav. Elektronické dokumenty v oblasti odborných a vědeckých publikací. In: Automatizace knihovnických procesů 1998: sborník příspěvků ze semináře pořádaného 4. 9. 1998 na 3. sjezdu SKIP v Plzni. Praha: SKIP 1999, s. 9-18.

UHLÍŘ, Zdeněk. Zdroje a prameny : historické knihovnictví v informačním věku? In: Ikaros [online]. 2001, č. 1 [cit. 2. 1. 2001]. Dostupný z: < <http://ikaros.ff.cuni.cz/2001/c01/welcome.htm>>. ISSN 1212-5075.

Martin Svoboda
Státní technická knihovna

● Povolání zrozené pravděpodobně prací kustoda sbírek knihovny krále Aššurbanipala v Ninive někdy v polovině 7. století před Kristem čelí nikoli poprvé ve své historii změnám, vyvolaným pokrokem v metodách a technikách komunikace poznatku ve společnosti. Je však nesporné, že všechny tyto změny spočívaly nikoli v podstatě jeho poslání, ale vždycky je o něco obohatily, aniž by vlastní, archetypální paradigma knihovnictví, jako navýsost informačního povolání, nějak zvrátily. Vždycky šlo, jde a půjde o službu, jejímž cílem je zprostředkování komunikátu (uměleckého díla, vědeckých, technických či občanských informací) mezi jejím vysílatelem k tomu příjemci, který ji, ať už z jakékoli příčiny, v daném čase a prostoru potřebuje. Děje se tak prací s dokumenty, jejichž typy a zejména nosiče se často revolučně mění. Uvědomme si revoluční pokroky z hlíněných destiček k papírovým svitkům, od nich ke stále ještě rukopisným konvolutům, pak Gutenbergův vynález a dnes digitalizaci. Uvědomme si však také obdobné revoluce rozšiřující původní funkci kustoda sbírek o bibliografii a návazně dokumentaci, o rešeršní služby, o studijně rozborové služby až o dnešní informační, resp. znalostní management. Musím přiznat, že současní informační manažeři si stěží uvědomují, kde jsou vlastně kořeny jejich profese. A přitom není náhodou, že z nich nejlépe připraveni jsou právě ti, kteří vystudovali studijní program knihovnicko-informační, ovšem v dané specializaci. Dokazují to, i když zatím v minimálním počtu, i čerství absolventi Ústavu informačních studií a knihovnictví na Karlově univerzitě, např. úspěšností v konkursních kláních někdy desítek uchazečů, vesměs programátorsky – technicky vzdělaných, na místa informačních manažerů. Většina z nich je však specializačně vzdělávána buď pro vyšší řídicí místa ve větších veřejných knihovnách, nebo v institucích poskytujících služby v oblasti vědeckých a technických informací, ať už se nazývají vědecké či technické knihovny nebo informační střediska.

Z toho, co jsem uvedl, se domnívám, že jednoznačně vyplývá vědomí nadějně budoucnosti tohoto dnes tak široce profesně rozloženého povolání. Je však, a s tím se musíme smířit, specializačně diferencované. Právě tak, jako je zavádějící, ptáme-li se, přežijí-li současnou digitální revoluci knihovny, bez rozlišení, o které typy knihoven jde, právě tak nelze hromadně odpovědět, jak na tom budou knihovníci/informační pracovníci jako jedna kategorie dohromady. Ve specializaci informačních manažerů se nemusíme ničeho obávat. Ti jsou právě na začátku pravděpodobně velmi slibné éry. Nemám pochybnosti ani o potřebě bibliografů, dokumentátorů a zejména kvalifi-

kovaných rešeršérů, dovádějících své služby až ke studijně rozborovým formám výstupů, ovšem spíše v technických oborech, přírodních vědách a medicíně. V těchto oborech však dochází vlivem digitalizace k transformaci dnes ještě převažující práce na tvorbě, správě a výpůjčních službách sbírek tištěných dokumentů ve prospěch práce s digitálními dokumenty na internetu, příp. na jeho pokračovatelském médiu. Zde se specializace akviziční, katalogizační a výpůjční (spíše dodavatelská ve smyslu DDS) vyvíjí k ovládnutí těchto služeb knihovníkem třeba i z domova, zaměstnaným jednak nakladatelstvími, jednak firmami působícími dnes v knižním obchodu a jednak vědeckými institucemi včetně vysokých škol a také podniky, které mají ctižádost vyvíjet a inovovat své produkty a k tomu provozují výzkumné laboratoře, projekci a vývoj. Vědecko-technická literatura je digitalizací „napadena“ neporovnatelně nehlouběji a tento trend bude možná ještě rychleji postupovat.

Na závěr chci deklarovat svoji víru, že veřejné knihovny včetně národních knihoven jako informační instituce sloužící nezaměnitelnými kulturními statky a také službami občanům v oblasti kultury, všeobecného vzdělávání a občanské informovanosti mají před sebou i v digitalizovaném světě informací nezastupitelnou budoucnost. Tím také knihovníci, kteří je, ovšem minimálně ve smyslu posledních doporučení UNESCO pro veřejné knihovny, povedou, se mohou i v nastávajícím věku dobře uplatnit, a to ve velmi prestižním občanském postavení.

Rudolf Vlasák
ÚISK FF UK

● Knihovnictví i informatika procházejí v současné době dynamickým rozvojem a směřují obdobně jako další obory k budování informační společnosti, jak bývá 3. tisíciletí označováno. Zachytit nové vývojové trendy doby automatizace, www stránek, digitalizace, nových informačních technologií a dalších artefaktů klade nesporně jiné nároky na pracovní činnost knihovníků a informačních pracovníků ve všech typech knihoven. Jejich role se především nevídaným rozvojem techniky a přílivem ohromujícího množství informací skutečně mění a bude dále měnit. Inherentní přístup knihovníků lpících na klasických formách práce budoucnost rozhodně nemá. Právě naopak flexibilita, anticipace, utilita a další jevy tvoří kvintesenci nových přístupů v knihovnických, bibliografických, referenčních, konzultačních a informačních činnostech. Informace budou stále více ovlivňovat život lidí. Na pracovnících knihoven bude velmi záležet, jak budou umět potřebné informace vyhledávat, pracovat s nimi a rychle je předávat uživatelům. Věřím, že vedle nových druhů dokumentů bude mít v knihovnách své významné místo i kniha a práce s ní. Rostou nároky na vzdělanostní a komunikativní úroveň pracovníků, ale i na technické a prostorové vybavení. Z těchto hledisek se v Hradci Králové maximálně snažíme o zahájení výstavby nového „Knihovnicko-informačního centra“, které by na odpo-

vídající úrovni sloužilo co nejlépe široké veřejnosti. Shrnující odpověď na položenou otázku tedy zní: o svoji budoucnost se knihovníci a informační pracovníci nemusí obávat.

Josef Vlček
SVK Hradec Králové

● Po úspěšném, ale téměř nadlidském snažení zajistit finance na stavbu a vnitřní vybavení novostavby naší knihovny v Liberci a ve stavu vyčerpávajícího a dosud neúspěšného úsilí získat i prostředky na nová pracovní místa, spuštění provozu domu i knihovnického a informačního systému, stěhování fondů... mne zastihla prosba zapojit se do Vaší ankety. To vše navíc v atmosféře nepochopení, úředníků, či zastupitelů, že knihovnické a informační služby jsou standardní součástí vyspělé společnosti a ne půjčovnou knih pro děti a seniory. Snad jen můj vrozený optimismus a, jak moji spolupracovníci a přátelé zdůrazňují, moje umíněnost a, jak já říkám, i vytrvalá podpora a aktivity domácích i zahraničních kolegů, některých politiků, přátel i rodiny a jejich úspěchy mě utvrzují v přesvědčení, že téma „naše povolání a jeho budoucnost“ mě nemusí znepokojovat. Snad jen několik příkladů, proč cítím takové jistoty:

Na prahu nového tisíciletí jsme společně s mými spolupracovníky měli nádhernou možnost dokončit jedinečný projekt moderní novostavby euroregionální knihovny – standard ve světě, unikum u nás. Po 36 letech knihovnické praxe mám hrdý pocit pozitivního umocnění služby, kterou jsem si pro své uplatnění na tomto světě vybrala.

V obecném povědomí je profese knihovníka, knihovnice někde na spodní příčce žebříčku důležitosti nebo vážnosti a domnívám se, že povolání informačního pracovníka snad ještě do seznamu profesí u nás napevno ani neproniklo. Přesto jsem za ta léta, a především za posledních deset let, já sama necítila nikdy náznaky podceňování mého výkonu služby. Jako službu jsem to uživatelům i zaměstnavatelům vždy nejen prezentovala, ale i pro ně vykonávala. Z toho vychází i moje přesvědčení, že posuny vzhůru ve vnímání na onom pomyslném hodnotovém žebříčku profesí ve společnosti a ve vnímání role naší služby veřejností jsou plně v našich rukou a to i do budoucna. Už proto, co vždy zdůrazňují moji angličtí kolegové, ale nejen oni, že knihovník a informační knihovník má tak blízko k lidem, občanům, kterým své služby poskytuje, že tak velmi dobře zná jejich obecné i individuální potřeby, jejich orientaci v zájmové, studijní, kulturní i sociální oblasti, že je může předávat tam, kde se rozhoduje o rozvoji služeb knihoven, ale i o systému a obsahu vzdělávání. Nakonec i dokumenty na podporu a rozvoj služeb knihoven na mezinárodní úrovni a první vlašťovky u nás (Zákon o svobodném přístupu k informacím, vládní dokument o státní informační politice, kulturní politika, příprava knihovnické legislativy za účasti knihovníků, programy pro rozvoj...) svědčí o vzestupu vážnosti úlohy, kterou knihovny sehrávají. Jen nám schází síla prolomit tu bariéru absence

finančních prostředků (především státu) v prostředí pomalé nebo stagnující ekonomické rovnováhy, resp. podpory oblastí vzdělávacího informačního systému, nakonec i kultury, kam zejména patří služby veřejných knihoven.

Překotný rozvoj množství informací a proměna jejich nosičů, právě tak jako vývoj informačních technologií s sebou jistě nese i stupňující se nároky na schopnosti, úroveň vzdělání pracovníků v knihovnických a informačních službách a silnou vazbu na profese s informačními technologiemi spojené, což si velmi silně uvědomujeme všichni.

Sledujeme-li však programy vlád vyspělých demokratických států v této oblasti (Clintonova vláda, Slovinsko, Polsko, Estonsko) nebo existenci povolání „information brokers“, kteří jsou najímáni podniky..., obavu ze zániku naší profese nemusíme sdílet. Jak vysoko však obliba, zařazení či vážnost našeho povolání ve společnosti stoupne, záleží na tom, jak my sami budeme přesvědčiví. Jak v našich poměrech, řekla bych úspěšně nastartovanou debatu, hlavně s politiky současných i budoucích vlád, o neodmyslitelnosti služeb, které poskytujeme nebo zaručíme poskytovat, povedeme. Vždyť i naši kolegové v zahraničí, kteří jen zdánlivě mají „vystaráno“, postupují svůj denní boj o místo na slunci. Mají však na své straně vždy své uživatele, kteří jsou připraveni se za jejich oprávněné požadavky postavit.

Nezabývám se pohledy na toto téma do vzdálené budoucnosti nakročeného tisíciletí, protože si myslím, že i pro nastupující generaci knihovníků a informačních pracovníků, a to právě v postkomunistickém prostředí, jejich čas teprve přichází.

Věra Vohlídalová
Knihovna Liberec

● Nemám rád sci-fi. Nebývá racionální, natožpak vědecká, a často není dokonce ani fikcí, tedy logicky vystavěnou futuristickou vizí, ale vymyšlením. Nechci se proto pouštět příliš daleko do budoucnosti, do níž stejně nelze dohlédnout.

Domnívám se, že role knihovníka (nevidím příliš velký rozdíl mezi knihovníkem a informačním pracovníkem) příštího století se příliš nezmění. Jeho hlavní úlohou bude, stejně jako dnes, zprostředkovat informaci. Sloužit informací poznamenanou lidským rozumem, řekněme vědeckou či odbornou nebo lidským citem, informací estetickou. Je jen otázkou, na jakém nosiči bude šířena a jak bude komunikace mezi tvůrcem informace a jejím spotřebitelem či konzumentem probíhat.

Role knihovníka se nezmění, bude jen náročnější. Bude vyžadovat komplexnější schopnosti při vyhledání informací v různých typech dokumentů a na různých druzích nosičů, větší univerzalitu vědomostí a vedle toho větší vnitřní specializaci v rámci oboru. Bude nutné, aby knihovník našel a uměl přečíst informaci v různých jazycích, aby ji uměl přeložit z daného jazyka do jazyka všeobecně srozumitelného. Lingvisticky velké jazyky se udrží. Každý

bude mluvit svým přirozeným mateřským jazykem, vedle něj však bude ovládat přirozený univerzální propojovací jazyk, který se vyvine nejspíše z angličtiny.

Jednou z prvních knihoven, o níž máme spolehlivou zprávu, byla chrámová knihovna v Edfu ve starověkém Egyptě. Od té doby uplynulo cca 5000 let a knihovny prokázaly svou informační a vzdělávací funkci. Za tu dobu se jejich podstata (být skladem informačních konzerv) a podstata knihovnictví (schopnost uspořádat změň informací uložených v těchto konzervách a schopnost výběru informací relevantních požadavku) nezměnila. Jen nosiče informací doznaly zásadních změn. Když celou věc poněkud zjednoduším, jde o cestu od kamene k papyru, od papyru k pergameni, k papíru, k magnetickému nosiči informací, od magnetického nosiče k? přece k virtuální knihovně zaplněné magnetickými nosiči a? nejspíše k virtuální knihovně, zaplněné jinými nosiči informací. Tady zřejmě nejsme omezeni. Přitom pojem virtuální je nutno chápat jako nehmotný, potenciální, možný, zdánlivý, simulovaný, rozptýlený, avšak za určitých okolností přístupný. Chápat ho jako obsah průniku vyjmenovaných pojmů a současně v individualitě jejich obsahu. Kniha v nejširším smyslu tohoto slova zůstane knihou, tj. rozsáhlým souborem uspořádaných informací, které mají smysl pro dva lidi na koncích komunikačního řetězce, pro autora a příjemce informace.

Forma knihy využívané v knihovnách se jen rozšíří o knihu elektronickou, možná v následné fázi v podobě ploché obrazovky počítače, do něhož bude možné nahrát potřebné informace a na obrazovce textem listovat. Ani nemusí být tvarem příliš vzdálena od té dnešní knihy. A čtenář si bude v knihovně půjčovat elektronickou kopii potřebného textu. Možná.

Abychom nezničili kulturní dědictví, jakým až dosud klasická kniha je, musí být informace uloženy v knihách, zejména v rukopisech, prvotiscích a unikátních dokumen-

tech, přeneseny na magnetické nosiče. Do elektronické, či v budoucnu jiné obdobné podoby, tak bude s největší pravděpodobností přenesena většina dnešních klasických knih. V nedaleké budoucnosti mohou nově vydávané knihy vycházet v elektronické podobě. Jistě se tak stane u publikací, které mají „spotřební“ charakter, jako např. skripta, učebnice, příručky, slovníky, encyklopedie, a jinou podobu už takový titul nikdy nedostane. Knihovník nedaleké budoucnosti tedy nebude hledat potřebnou informaci v knihovním fondu své knihovny, ale ve světovém knihovním fondu. Je však třeba mít na paměti, že elektronický nosič je nosičem nestálým, a tudíž nejistým.

Kniha je však také uměleckým předmětem, který určitě nebude v nejbližší době nahrazen elektronickou nebo jinou formou. Doufám, že knihy budou i nadále vycházet v podobě klasického kodexu, že tak budeme brát do rukou bibliofilie, umělecké publikace a snad i beletrii a že jedna modernější, elektronická forma nevytláčí druhou, klasickou, už pro možnost dotknout se toho papírového výtvaru, přece jen „lidsky přijatelnějšího a živého“, s nímž je možno se sblížit a mít ho ve své knihovně jako pochopitelný doklad lidského umu. Klasická textová kniha s příběhem a dějem by neměla být nahrazena „předvařenou“ audiovizuální informací, která je nejvýše odrazem inteligence a fantazie autora, zdaleka však tolik nepodněcuje inteligenci a fantazii čtenáře. Vždyť v klasické knize je možno číst mezi řádky. Doufám, že obě formy knihy, kodex i elektronická multimedialní kniha, budou existovat vedle sebe, jinak je tu nebezpečí, že lidstvo zapomene číst a hlavně myslet.

A to je tak všechno, co lze se značnou jistotou tvrdit. Takže v knihovnách – principiálně – nic nového pod sluncem.

Jaroslav Vyčichlo
SVK Plzeň

